

RUS DİLİNDEKİ TÜRKÇE KELİMELER ÜZERİNE BİR TASNİF DENEMESİ

Minara Aliyeva ESEN

ÖZET

Türkçe ile komşu diller arasındaki alışverişler, Türkler ile komşu milletler arasındaki bilgi alışverişini gösterir. Komşulardan birinin diğerinden öğrendiği her bilgi, umumiyetle komşunun dilindeki adıyla tanındı. Çinliler, Farslar, Araplar, Macarlar, İslavlar vs. gibi oldukça farklı milletlerin komşuluğunda yaşamış olan Türkler, bu komşulardan pek çok şey öğrenmişler ve onlara pek çok şey öğretmişlerdir. Bu karşılıklı bilgi alışverişinden doğan bilgi alıntıları yanında, Türklerin bu milletler üzerinde yüz yıllar boyu yönetici rolü oynamalarının bir sonucu olarak, Türkçeden yaptıkları özentiler alıntıları da bu komşuların dillerine yerleşmiştir.

E. N. Şipova'nın 1976 yılında Alma-Ata'da yayımlanan en derli toplu *Slovar tyurkizmov v russkom yazıke* (Rus Dilindeki Türkçe Unsurlar Sözlüğü) adlı eserine bakılırsa Rusçaya Türkçeden geçen 1500'den fazla kelime bulunmaktadır. Bu kelimeler, tarihin çeşitli dönemlerinde Türkçe ve Türkçenin çeşitli lehçelerinden doğrudan ve dolaylı olarak Rusçaya giren Türkçe kelimelerdir. Bu yazımızda esas olarak ele aldığımız bu eserden kelimeleri tasnife tabi tutmaya çalıştık.

Anahtar kelimeler: Alıntı, Türkçe, Rusça

AN ATTEMPT TO SORT TURKISH WORDS IN RUSSIAN LANGUAGE

ABSTRACT

Mutual word borrowing between Turkish and neighbor nations indicate information exchange between Turks and its neighbors. Each information gained from a neighbor transferred commonly with the word in the source language. The Turks who lived next to the different nations like Chinese, Persians, Arabs, Hungarians, Slavic nations and so forth, gained many things from their neighbors and gave them many things. In addition to the mutual exchange, another factor which

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

influenced borrowing Turkish vocabulary was the political dominance of Turks on these nations throughout the centuries.

According to the E. N. Şipova's work *Slovar tyurkizmov v russkom yazıke* (Dictionary of Turkish elements in the Russian Language) which published 1976 in Alma-Ata, Russian language contains more than 1500 turkish items. These words transferred from Turkish or its dialects to Russian directly or indirectly at different time points in the history. In this work we attmpt to sort the Turkish words included in the Şipova's mentioned work.

Key words: Borrowing, Turkish, Russian

I. Giriş

“Türkçe ile komşu diller arasındaki alış verişler, Türkler ile komşu milletler arasındaki bilgi alışverişini gösterir. Komşulardan birinin diğerinden öğrendiği her bilgi, umumiyetle komşunun dilindeki adıyla tanındı. Kısacası, Türkçe ile Türkçeye komşu olarak yaşamış ve yaşamakta olan diller arası ilişkilerin tespiti demek, bir ölçüde, Türklerle komşuları arasında ilişkilerin tespiti, Türklerin komşularına öğrettikleri ile komşularının Türklerle öğrettiklerinin belirlenmesi demektir. Çinliler, Farmlar, Araplar, Macarlar, İslavlar vs. gibi oldukça değişik kaynaktan milletlerin komşuluğunda yaşamış olan Türkler, bu komşulardan pek çok şey öğrenmişler ve onlara pek çok şey öğretmişlerdir. Bu karşılıklı bilgi alışverişinden doğan bilgi alıntıları yanında, Türklerin bu milletler üzerinde yüz yıllar boyu yönetici rolü oynamalarının bir sonucu olarak, Türkçeden yaptıkları özenti alıntıları da bu komşuların dillerine yerleşmiştir” (Karaağaç 2002, 117).

Türk halkları ile dünyanın medeni halkları arasındaki bağlantılar çok eski dönemlere dayanmaktadır. Bu bağlantıların birinci sebebi, Türklerin genel olarak zengin medeniyete ve kültürel yapıya sahip olan “etnik aile”den, yani Altay ailesinden çıkmasıdır. İkinci sebep, zaman içinde Türklerin geniş bir coğrafyayı yurt tutmasıdır. Üçüncü sebep ise, “dünyaya açık” etnik bir karaktere sahip olmalarıdır.

Bir dildeki Türkçe kelimelerin araştırılması söz konusu olunca her şeyden evvel iki halkın uzun asırlar boyunca devam eden karşılıklı münasebetlerinin tarihinden başlanması gerekir. Türkçe ve Rusçanın bağlantısı, tarihin bilinmeyen zamanlarına dayanır. Rusça-Türkçe ilişkilerinin gelişimine bakılırsa burada birkaç devirden söz etmek mümkündür. N. Baskakov'un tasnifine göre, Rusça-Türkçe ilişkilerinin tarihi gelişimi beş devre ayrılır:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

1. VIII. yüzyıla kadar devre: Bu dönemde Eski Rus dili ile Hun, Avar, Hazar, Bulgar, Sabir ve diğer Türk boylarının dillerinin karşılıklı ilişkileri ile karakterize edilen Doğu Avrupa'da İslav boyları birliklerinin yakınlaşması söz konusudur. Bu dönemde Rus ve Türk toplumlari, ticaret, ekonomi ve yerleşim bakımından birbirleri ile yakın temasta bulunmuşlardır.
2. IX – XII yy. arası devresi: Bu dönemde Rus, Oğuz ve Kıpçak boyları arasında oldukça sıkı ilişkiler yaşanmıştır. Bu dönem, eski Rus devleti olan Kiev Rusyası'nın inkişaf ettiği bir dönemdir. Bu dönemde eski Rus dilinin Türk-Peçenek birliği ve Oğuz boyları ile daha sıkı, daha güçlü karşılıklı ilişkileri meydana gelmiştir. Belirtilen bu dönemde Rusçaya giren pek çok Kıpçak sözcük bugünlerde dahi kullanılmaktadır.
3. XII-XV yy. arası devresi: Bu devir Rusya'nın tarihinde karanlık Moğol istilalarıyla geçmiştir. O dönemde eski Rus dilinin Türk Kıpçak dilinin tesirinde kalmasıyla pek çok Türkçe sözcük Rusçaya geçmiştir.
4. XVI-XIX yy. arası devresi: Bu devir Rusya'nın kamulaştırılması devresidir: Kazan, Astrahan, Sibir, Kırım hanlıklarının, Orta Asya ve Kafkas halklarının Rusya'nın terkebine dâhil edilmesi devridir. Bu dönemde Rusçaya Türkçe kelimelerin geçişleri epey artmıştır.
5. XX. yy. devresi: Ekim Devriminden ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliğinin kuruluşundan sonra birçok farklı kültür ve topluluk bir araya gelmiştir. Bu birliğin sonucunda diller arasındaki karşılıklı benimseme ve karşılıklı zenginleşme başlamıştır. Bu birliğin içerisinde Türk topluluklarının yer almaları, Rusça-Türkçe ilişkisinde önemli rol oynamıştır. (Baskakov 1985, 5)

Araştırmalara göre, Rus dilinde Yunan, Latin, Fin-Ogur, Moğol, İran gibi dillerden sözcükler yer almaktadır. Bu dillerin arasında Türkçenin önemli bir rolü vardır. Türk lehçelerinden geçmiş ve günlük konuşmada kullanılan sözcükler dil araştırmacıları için büyük bir ilgi alanı olmuştur.

Rus dilindeki Türkçe kelimelerin inceleme çalışmaları XVIII. yüzyılda başlar. Rus dilindeki kelimelerin doğu dillerindeki kelimeler ile bilinen ilk karşılaştırılma çalışması ise 1769 yılına aittir. Bu çalışmada kelimelerin büyük bir kısmı oldukça başarılı bir şekilde

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

ortaya konulmuştur (mesela, *сундук* (*sunduk*) “sandık”, *лошадь* (*loşad*) “at”, *бирюк* (*birük*) “kurt”, *камыш* (*kamış*) vb.), kelimelerin bir kısmı ise tartışma konusu olmuştur.

XIX. yüzyılda Türk-Rus dil ilişkileri meselesi pek çok bilim adamının dikkatini çekmiştir. 1854 yılında İ. İ. Sreznevskiy başkanlığında yayınlanan *Materialı dlya sravnitel'nogo i obyasnitel'nogo slovarya i grammatiki* (Karşılaştırmalı Sözlük ve Gramer İçin Materyaller) adlı eserde Rus diyalektlerinde kullanılan Türkçe kelimelerin incelenmesi ilgi çekicidir. Bu eserde yer alan bölümler İ. N. Berezin, A. A. Bobrovnikov, V. V. Grigoryev, A. K. Kazembek, İ. M. Kovalevskiy, P. Ya. Petrov, A. M. Şögren gibi bilim adamlarına aittir (Dobrodomov 1967, 364).

İslav dillerindeki Türkçe unsurlarla ilgili esas çalışmalar, 1850'lerde başlamıştır ve günümüzde de sürmektedir. Bu konudaki çalışmalar, burada sayamayacağımız kadar çoktur. Rus dilindeki Türkçe kelimeler ile ilgili çalışmaların meyvelerini derli toplu birer sözlük halinde E. N. Şipova'nın 1976 yılında Alma-Ata'da yayımlanan *Slovar' Tyurkizmov v Russkom Yazıke* eserinde bulabiliriz. Burada, esas olarak bize kaynaklık edecek bu eserdeki Rusçaya Türkçeden geçtiği kabul edilen 1507 kelimenin tasnifi yapılacaktır.

II. Rusçadaki Türkçe Unsurlar

1. Sözlük Ahıtları: Yukarıda da bahsedildiği gibi Rus dilindeki Türkçe unsurlarla ilgili derli toplu çalışma E. N. Şipova'ya aittir. E. N. Şipova'nın bu sözlüğünde yer alan 1507 kelimenin büyük bir kısmı toplum terimlerinden oluşmaktadır. Bu özellik, Türklerin daha eski dönemlerde medeniyetin zirvesine ulaştığını, güçlü olduğunu göstermektedir. Bu grubun içerisinde, daha çok siyasi, iktisadi, ticari, ilmi hayatının birçok sahalarında da kendini gösteren kelimeler yer almaktadır. Özellikle askeriyeye ait kelimeler Türklerin askerlik sahasındaki ustalığını da ortaya koymaktadır.

Sözlükte yer alan kelimelerin bir kısmı doğa grubunu oluşturur. Bu grubun içerisinde genelde hayvan ve bitki adları, doğa olayları, coğrafi terimler, yeraltı zenginlikleri gibi terimleri karşılayan kelimeler yer almaktadır.

Rus dilindeki kelimelerin bir grubu giyim-kuşam ile ilgili kelimelerden ibarettir. Rus edebiyatında sıkça kullanılan bu kelimelerin, Rus dilinin zenginleşmesinde de önemli bir yeri vardır.

Beslenme ve dini terimli kelimeler de tek başına birer grup oluşturacak kadar çok sayıdadır. Beslenme ile ilgili kelimeler E. N.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

Şipova'nın sözlüğünde 100 civarındadır, dini terimli sözcükler ise bu sayının çok daha altındadır.

1.1. Medeni sahaya ait terimler:

1.1.1. Para birimleri: *абаз* (abaz) “20 kopek değerinde gümüş para” (<Az. *abba*); *деньга* (den'ga) “paranın belirli birimi” (<Çag., Tat. *tenke*, Tat. *tenge*); *монета* (moneta) “madeni para” (<Az. *manat*); *алтын* (altın) “eski Rus parası” (<Tk., Tat. *altun*); *пул* (pul) “eski para birimi” (<Tk. *pul*)...

1.1.2. Hukuki terimler: *баскак* (baskak) “hanlık döneminde vergi toplayan kimse” (<Tat. *baskak*); *казна* (kazna) “hazine” (<Tat. *kazına*); *кабала* (kabala) “Eski Rus yasasında yazılı sözleşme” (<Tat. *kabala*); *казначей* (kaznaçey) “hazinedar” (<Tk. *haznedar*); *пашалык* (paşalık) “paşa tarafından yönetilen bölge” (<Tk. *paşalık*); *сургуч* (surguç) “mühür mumu” (<Tat. *sörgöç*, Tk. *surgaç*); *тамга* (tamga) “damga, mühür” (<Tk. *tamga*); *таможня* (tamojnya) “gümrük” (<Tat. *tamga*); *фирман* (firman) “ferman, sultanın imzalı buyruğu” (<Tk. *ferman*)...

1.1.3. Sosyal terimler: *базар* (bazar) “pazar” (<Tk., Tat., Kaz., Özb... *bazar*); *балаган* (balagan) “tahtadan yapılmış derme çatma baraka” (<Başk., Kaz., Kırg., Tkm., Özb., Tat. *balagan*); *батрак* (batrak) “tarla işlerinde çalıştırılan amele” (<Çag. *bat+rak*); *кутерьма* (kuter'ma) “acele acele koşuşmalar, tarumar” (<Tat., Kaz. *köterme*, Kırg. *kötörmö*); *майдан* (maydan) “pazar yeri, meydan” (<Tk., Tat. *maydan*); *ям* (yam) “posta istasyonu, yerleşim birimi” (<Tk. *yam*); *ямищик* (yamşik) “arabacı, postayı dağıtmak için kullanılan arabanın sürücüsü” (<Tk. *yamçı*); *хозяин* (hozyain) “sahip, bir şeyin sahibi” (<Tk., Tat. *hoca*)...

1.1.4. Ticari terimler: *бакалея* (bakaleya) “bakkaliye” (<Tk. *bakkal*); *барыш* (barış) “kazanç, kar” (<Tat. *barış*); *батман* (batman) “bir ağırlık ölçüsü birimi” (<Tk., Tat., Tkm. *batman*); *духан* (duhan) “dükkân” (<Tk. *dükkân*); *киоск* (kiosk) “kulübe, dükkân” (<Fr. *kiosk* < Tk. *köşk*); *магазин* (magazin) “dükkân, mağaza” (<Tk. *magaza*); *майдан* (maydan) “pazar yeri, meydan” (<Tk., Tat. *maydan*); *товар* (tovar) “mal, davar” (<Tk. *davar*); *товарищ* (tovariş) “paydaş, ortak; arkadaşı” (<Tk. *davar+eş*); *пай* (pay) “pay” (<Tk. *pay*)...

1.1.5. Yönetici, saygın, görevli kişilerle ilgili kelimeler: *ага* (aga) “ağa, reis; büyüklere hitaben” (<Tk. *aga*); *аксакал* (aksakal) “ihtiyar, reis, aksakal” (<Kaz. *ak+sakal*); *бек* (bek) “bey” (<Tk. *beg/bek*); *визирь* (vizir) “vezir” (<Tk., Özb., Tkm. *vezir*); *каган*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008

(kagan) “kağan” (<Tk. *kagan*); *мирза/мурза* (mirza/murza) “bir unvan” (<Tk. *mirza*); *хан* (han) “bazı doğu ülkelerde yönetici adı” (<Tk. *han*); *наиб* (naib) “eski Türk döneminde herhangi bir yöneticinin yardımcısı” (<Az. *naib*); *султан* (sultan) “sultan, doğu ülkelerde üst yöneticinin unvanı” (<Tk. *sultan*)...

1.1.6. Müzik aletleri: *дудка* “duduk” (<Tk. *diidik*); *кобза/кобюз* (kobza/kobuz) “kopuz, bir müzik aleti” (<Tk. *kopuz*, Kırg. *kobuz*); *нагара/накра* (nagara/nakra) “bir müzik aleti, davul” (<Tk., Az. *nagara*); *сурна* (surna) “bir müzik aleti, zurna” (<Tk., Tat. *surna*); *тамбур* “mandoline benzer bir müzik aleti” (<Özb. *tanbur*); *тулумбас* (tulumbas) “bir müzik aleti, bir çeşit davul” (<Tk. *tulumbas*)...

1.2. Yaşam tarzı, yerleşim hayatı ile ilgili sözler:

1.2.1. Tarımla ilgili terimler: *амбар* (ambar) “ambar, buğdayı saklamak için yapılan depo” (<Çag., Tat. *ambar*); *аршин* (arşın) “bir ölçü birimi, arşın” (<Tat. *arşın*); *бахча/бахча* (bakça/bahça) “bahçe, kavun veya karpuz tarlası” (<Tat. *bahça*); *балаган* (balagan) “genellikle tarlada tahtadan yapılmış derme çatma baraka” (<Başk., Kaz., Kırg., Tkm., Özb., Tat. *balagan*); *баишан* (baştan) “bahçe, kavun veya karpuz tarlası” (<Tk., Az. *bostan*); *вьюк* (vyük) “yük, hayvanın taşıdığı yük” (<Tk. *yük*); *капан* (kapan) “Kafkasya’da buğday ölçüsü birimi” (<Çag. *kapan*); *кетмень* (ketmen) “çapa, kazma” (<Uyg. *ketmen*)...

1.2.2. Oturma yerleri ve yapılar ile ilgili kelimeler: *лачуга* (laçuga) “gecekondu, baraka” (<Tk. *alaçuk*); *сарай* (saray) “ev işlerinde kullanılması için yapılan üstü örtülü yer” (<Tk. *saray*); *серай* (seral) “Doğu ülkelerinde saray; sarayda kadınlar için ayrılan yer, harem” (<Tk. *saray*); *терем* (terem) “şato” (<Kıpç. *terme*); *чердак* (çerdak) “çardak” (<Tk. *çardak*); *чулан* (çulan) “evin içinde yapılan kiler” (<Tat., Tkm. *çolan*, Başk. *solan*); *шалаш* (şalaş) “alacık” (<Tk. *salaş*, Tkm. *çalaş*, Az. *şalaş*); *шатер* (şatyor) “çadır” (<Tk. *çadır*)...

1.2.3. Balıkçılıkla ilgili kelimeler: *каюк* (kayuk) “kayık” (<Tk., Kaz., Tat. *kaik*); *салы* (salı) “sal” (<Tk., Az., Tat., Kaz... *sal*); *сандал* (sandal) “sandal” (<Tk. *sandal*); *уцуг* (uçug) “balık avlamak için dereye kıydan kıyıya çekilen çit” (<Tat. *üçik* (Şip. 363)); *базлыг/бүзлүг* (bazlıg/buzlug) “buzun üzerinde yürümek için balıkçıların kullandıkları özel ayakkabı nalı” (<Tk. *buzluk*); *тузлук* (tuzluk) “havyar ve balık turşusunu yapmakta kullanılan tuzlu su” (<Tk., Tat. *tuz+luk*)...

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008

1.2.4. Taşıma araçları ile ilgili kelimeler: *арба* (arba) “dört tekerlekli büyük hayvan arabası” (<Tk. *araba*); *кибитка* (kibitka) “Rusların kullandıkları üstü örtülü bir araba; keçe çadır” (<Tat. *kibet*); *колымага* (kolmaga) “eski fayton, fayton” (<Tk. *kolmaga*)...

1.1.3. Ev eşyaları ile ilgili kelimeler:

1.3.1. Mobilya, halı, kilim vb. ile ilgili kelimeler: *диван* (divan) “divan, ev eşyası” (<Tk. *divan*); *ковер* (kover) “halı, yere serilen, duvara asılan halı” (<Çuv. *kever*); *ковчег* (kovçeg) “dövme kap, bir şeyleri saklamak için dövme sandık” (<Çag. *kobur+çag*); *кошма* (koşma) “keçe tüyünden yapılan keçe” (<Kaz. *koşma*); *миндер* (minder) “minder, yer yastığı” (<Tk. *minder*, Tat. *mender*); *мутака* (mutaka) “divan yastığı”; *сундук* (sunduk) “sandık” (<Tat. *sunduk*); *тагар* (tagar) “yuvarlak biçimde örülmüş paspas” (<Çag., Tat. *çagar*); *текеметь* (tekemet) “renkli iplerden dokunan halı” (<Kaz. *tekemet*)...

1.3.2. Mutfak aletleri ile ilgili kelimeler: *бадья* (badya) “bir çeşit kap, büyük kova” (<Tat. *badya*); *бардак* (bardak) “geniş boğazlı çömlek” (<Tk., Tat. *bardak*); *казан* (kazan) “kazan, büyük tencere” (<Tat. *kazan*); *киса* (kisa) “kase” (<Tk. *kase*); *күмган* (kumgan) “yandan kulplu, kapaklı kap” (<Tat. *kömgen*, Kaz. *kumgan*); *сапетка* (sapatka) “mısır koçanları saklamak için sepet” (<Tk., Tat., Az. *sepet*); *стакан* (stakan) “bardak, su bardağı” (<Çag., Kaz. *tostagan*); *таз* (taz) “geniş, derin olmayan kap, leğen” (<Tk., Tat. *tas*); *чинак* (çinak) “kap” (<Tk., Tat. *çanak*); *чугун* (çugun) “font, dökme demir” (<Tk. *çövgen*, Az. *çugun*, Tat. *çüyen*); *чум/чумичка* (çum/çumiçka) “maşrapa veya saplı büyük kaşık” (<Tk. *cemic*, Tat. *çümeç*)...

1.3.3. Saklama aletleri: *капчук* (kapçuk) “çuval, kese” (<Tk., Tat. *kapçuk*); *кисет* (kiset) “kese, tütünü, kibriti koymak için kullanılan küçük torba” (<Tk. *kese*); *торба* (torba) “torba, çuval” (<Tk., Tat., Az., Tkm. *torba*); *тулук* (tuluk) “deriden yapılmış çuval” (<Tk. *tuluk*); *чемодан* (çemodan) “bavul” (<Tat. *çamadan*)...

1.3.4. Ev işlerinde kullanılan eşyalar: *аркан* (arkan) “arkan, kalın ip” (<Tk. *arkan*); *балда* (balda) “büyük balta” (<Tk. *baldu*); *бурдюк* (burdük) “şarap, kırmızı saklamak için hayvan derisinden yapılan çuval” (<Az. *burdük*); *кочерга* (koçerga) “ocaktaki koru karıştırmak için kullanılan ucu eğrili demir, maşa” (<Nog. *köşerge*, Kaz. *köşer*); *кузов* (kuzov) “sepet” (<Tat. *kuzau*); *макара* (makara) “makara” (<Az. *makara*); *мангал* (mangal) “mangal” (<Tk. *mangal*); (<Tk. *mütteka*, Az. *mütekke*); *очаг* (oçag) “ocak, yemek pişirmek için yapılan yer” (<Tk. *ocak*); *таган* (tagan) “kazanı ateşe koymak için demirden yapılmış ayaklı alet” (<Tkm. *tagan*); *үтүг* (ütüg) “ütü”

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008

(<Tk., Az. *ütü*, Tat. *ötök*, Başk., Kırg., Tkm. *ütük*); **чубук** (çubuk) “üzüm ekiminde kullanılan çubuk” (<Tk. *çubuk*)...

1.4. Giyim ile ilgili kelimeler:

1.4.1. Dış giyim adları: **армяк** (armyak) “köylü insanın uzun üst giyimi” (<Çag., Tat. *ermek*); **архалук** (arhaluk) “Ruslarda bir çeşit kısa palto veya pardösü” (<Tk. *arka+luk*); **балахон** (balahon) “bir çeşit bol erkek üst giyim” (<Tat. *balahon*); **беишет** (beşmet) “yarı elbise, iç giyim” (<Tat. *bişmet*); **бурнус** (burnus) “bir tür kadın üst giyim” (<Tk. *burnus*); **долман** (doloman) “kısa hüsar resmi ceketi” (<Tk. *dolama*); **епанча** (epança) “uzun ve bol pardösüye benzer bir tür giyim” (<Çag. *yarınçtı*); **ергак** (ergak) “seyahat kürkü, dış tüylü kaban” (<Tat. *yargak*); **зипун** (zipun) “köylü giysi” (<Tk. *zibun*); **казакин** (kazakin) “uzun kollu, dikey yakalı bir çeşit yarım giysi” (<Tk. *kazak+in*); **кафтан** (kaftan) “genellikle çuhadan dikilmiş bir tür erkek üst giysi” (<Tat. *kap+ton*); **кунтуш** (kuntuş) “erkekler için bir tür üst giysi” (<Tk. *kontoş*); **сарафан** (sarafan) “1. kolsuz veya askılı kadın elbisesi; 2. uzun erkek giysi” (<Tk. *serapayi*); **тулуп** (tulup) “gocuk” (<Tat. *tolup*, Başk. *tolop*, Kırg. *tulup*); **çаран** (çapan) “bir üst giysi” (Tk. *çаран*); **чекмень** “bir tür elbise” (<Çag., Tat. *çimken*, Kırg. *çekmen*); **çоха/çуха/çуга/çуйка** (çoha/çuha/çuga/çuyka) “kol boyundan uzun kollu bir tür üst giysi” (<Az. *çuha*); **шаровары** (şarovarı) “genellikle çizgilerin içine sokulan bir tür geniş pantolon” (<Tk. *şalvar*); **штаны** (ştanı) “pantolon” (<Tk. *iç+ton*); **шугай** (şugay) “bir tür kısa kadın gömleği” (<Tk. *çoha*)...

1.4.2. Başlık türleri ile ilgili kelimeler: **баишлык** (başlık) “külâh” (<Tat. *baş+luk*); **ермолка** (ermolka) “bereye benzer bir tür başlık” (<Tat. *yar+mulla+ka* ?); **клубук** (klobuk) “keşişlerin kullandıkları bir çeşit uzun örtülü şapka” (<Tk., Tat. *kolpak/kalpak*); **колпак** (kolpak) “kalpak, bone” (<Tk. *kolpak*); **кышк** (kiik) “Tatarlarda kadınların kullandıkları duvak” (<Tk. *kıya*); **малахай** (malahay) “iki kanatlı veya dört kanatlı bir çeşit kürklü şapka” (<Tat. *malahayi*); **нашмак** (naşmak) “bir çeşit kadın başlığı” (<Çuv. *masmak*, Çag. *başbag*); **папаха** (papaha) “yüksek tüylü şapka” (<Az. *parag*, Tkm. *parak*); **тафья** (tayfa) “takke” (<Tk. *tahya*, Tat. *takya*); **тумак** (tumak) “büyük kanatlı şapka” (<Tk. *tumak*); **тубетейка** (tübeteyka) “takke” (<Tat., Başk. *tübetey*, Kırg. *tebetey*); **фата** (fata) “duvak; hafif beyaz kadın örtüsü” (<Tk. *futa*, *fota*); **фес** (fes) “fes” (<Tk. *fes*); **чалма** (çalma) “Müslümanların başörtüsü” (<Tk. *çalma*); **шалъ** (şal) “şal” (<Tk. *şal*); **шылык** (şlık) “şapka, kalpak” (<Tk. *başlık*)...

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008

1.4.3. Ayakkabı adları: *башмак* (başmak) “bir tür kadın veya çocuk ayakkabısı” (<Tk. *basmak*); *бутырлык* (butırlık) “atlının bacaklarındaki zırlı giyim” (<Tk. *potur+luk*); *каблук* (kabluk) “tahta veya deriden yapılan ökçe, ayakkabının topuğu” (<Tk. *kap+ayak*); *мысти* (mısti) “deriden dokunmuş çorap” (<Tk. *mest*); *паныш/пампуш* (papus/pampuş) “ayakkabının üstüne giyilen bir çeşit ayakkabı” (<Tk. *parıç*, Az. *papus/parıç*); *постол* (postol) “yaş veya kuru deriden kıvrılmış bir çeşit ayakkabı” (<Tk. *postal*)...

1.4.4. Giyimle ilgili aksesuarlar: *бахрома* (bahroma) “ipin kıvrılmasıyla yapılmış bir çeşit saçak” (<Az. *magrama*); *бахта/пафта* (bahta/pafta) “pamuklu kaba üst giyim” (Çag. *bahta*); *кайма* (kayma) “bir şeyin ucuna dikilen süs, ekstrafor” (<Tat. *keyme*); *карман* (karman) “ufak tefek eşya veya para koyabilmek için elbisenin üzerine dikilen küçük kese, cep” (<Tk. *kar-+-man*); *кисет* (kiset) “kese, tütünü, kibriti koymak için kullanılan küçük torba” (<Tk. *kese*); *кутас* (kutas) “askeri elbisesinin üzerindeki saçak şeklindeki süs” (<Çag. *kutas*); *кушак* (kuşak) “kuşak” (<Tk. *kuşak*); *серьга* (ser’ga) “küpe” (<Çuv. *sere, söre*); *тесма* (tes’ma) “kurdele” (<Tat., Tkm., Kırg. *tasma*)...

1.4.5. Kumaş ve deri çeşitleri ile ilgili kelimeler: *аба/габа* (aba/gaba) “kaba bir kumaş” (<Tk., Az. *aba*); *аладжа* (alaca) “(eski) çizgili ipek ve yarı ipek Türk kumaşı”; *алтабас* (altabas) “İran kumaşı”; *атлас* (atlas) “atlas, kumaş adı” (<Tat., Kaz., Nog., Başk., Özb. *atlas*); *баберек/байберек* (baberek/bayberek) “kalın ipek kumaş” (<Kaz. *bay + Çağ. berek*); *бязь* (byaz) “Amerikan bezi” (<Tk. *bez*); *каракуль* (karakul) “astragan, astragan kürkü” (<Tk. *karakül*); *кармазин* (karmazin) “kırmızı ince bir çeşit çuha” (<Tk., Az. *kırmızı*); *кисея* (kiseya) “tülbent” (<Çag. *haza*, Kaz. *kasa*); *кумач* “al basma, al bez, al bezli pamuklu dokuma” (<Tk., Özb. *kumaş*, Tat. *kumaç*); *парча* (parça) “altın veya gümüş ipele işlemeli ipek kumaş” (<Tat. *parça*); *сафьян* (sayfan) “özel işlenmiş keçi derisi” (<Tk. *sahtiyan*); *тафта* (tafta) “ipek kumaş” (<Tk. *tafta*)...

1.5. Askeri donanımla ilgili kelimeler:

1.5.1. Harple ilgili sözcükler: *бунчуг* (bunçug) “egemenlik simgesi olarak atkuyruklu bayrak” (<Tk. *bonçuk*); *ертаул* (yertaul) “ordunun öncü kolu” (<Tat. *yortaul*); *каланча* (kalança) “devriye kulesi” (<Tk. *kala+(n)+ça*); *караул* (karaul) “bir grup muhafız” (<Tk. *karaul*); *колымага* (kolımaga) “eski fayton, fayton” (<Tk.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008

kolmaga); **кош/коша** (koş/koşa) “Kazakların kampı” (<Çag. *koş*); **күрган** (kurga) “topraklı tepe, nöbet kalesi” (<Tk. *kurgan*); **курень** (kuren’) “Zaparoj Kazakların askeri kampı” (<Çag. *küren*); **магазин** (magazin) “mükerrer silah deposu” (<Tk. *mağaza*); **мишень** (mişen’) “silahla nişan almak için yapılan donatım” (<Tk. *nişan*); **набат** (nabat) “(eski) savaş alarımını vermek için kullanılan bir çeşit büyük davul” (<Tk. *nabat*); **орда** (orda) “birkaç göçebe kabilenin birleşmesi” (<Tk. *ordu*); **сеунч** (seunç) “genellikle zafer için verilen müjde” (<Tat. *sevinç*); **табор** (tabor) “askeri kamp” (<Tk. *tabur*); **ясир** (yasir) “esir” (<Tk. *esir*, Kırg. *yesir*)...

1.5.2. Silah, donanım ile ilgili kelimeler: **кинжал** (kinjal) “hançer, kama” (<Az. *hancar*); **колчан** (koçlan) “kın, oklar için kap” (<Tat. *kolçan, kulçan*); **кончар** (konçar) “bir tür kılıç” (<Tat. *hancar*); **корда** (korda) “bir tür kılıç” (<Tk. *kürde*); **сабля** (sablya) “kılıç” (<Tk. *sapla*); **темляк** (temlyak) “silahın kabzasındaki halka” (<Tat. *temlik*); **тюфяк** (tüfyak) “birden fazla kalın okları fırlatmak için kullanılan alet” (<Tk. *tüfek*); **чекан** (çekan) “uzun saplı sivri balta” (<Tk. *çögen*); **ярык** (yarık) “silahlı ve zırhlı takımı” (<Tk. *yaruk*); **ятаган** (yatagan) “büyük eğri Türk hançeri” (<Tk. *yatagan*)...

1.5.3. Askeri unvanlar ve askerle ilgili kelimeler: **атаман** (ataman) “elebaşı” (<Tat., Az., Kırg., Kaz. *ataman*); **баскак** (baskak) “cesur, cüretkar” (<Tat. *baskak*); **богатырь** (bogatır) “bahadır, kahraman” (<Tk. *bahadır*); **зайдук** (gayduk) “tam donanımlı olmayan paralı asker” (<Tk. *haydut*); **делибаши** (delibaş) “atlı asker” (<Tk. *delibaş*); **есаул** (yesaul) “Kazak ordusunda bir subay unvanı” (<Çag., Tk. *yasaul*); **паша** (paşa) “bir unvan” (<Tk. *paşa*); **санчак** (sançak) “hükümdar” (<Tk. *sancakbeyi*); **улан** (ulan) “mızraklı süvari asker” (<Tk. *ulan*)...

1.5.4. Askeri üniforma ile ilgili kelimeler: **бадана/ байдана** (badana/ baydana) “zırh, zırhlı elbise” (<Kırg. *badana*); **бутурлык** (buturlık) “savaşçının bacağına ve yanlarındaki üç uzun plak” (<Tat. *balırlık*); **долман** (doloman) “kısa hüsar üniforması” (<Tk. *dolaman*); **кольчуга** (kol’çuga) “ufak demir halkalardan yapılmış zırh” (<Tk. *kol+çuk* ?); **кутас** (kutas) “askeri elbisesinin üzerindeki saçak şeklindeki süs” (<Çag. *kutas*); **мисюрка** (misürka) “bir çeşit askeri şapkası” (<Kırg. *misir*); **султан** (sultan) “sultan, doğu ülkelerde üst yöneticinin unvanı” (<Tk. *sultan*); **чикчири** (çikçiri) “dar süvari pantolonu” (<Tk. *çekşir*); **шишак** (şişak) “tepesi yumruklu demirli miğfer” (<Çag. *şişik*)...

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

1.6. Doğa olayları, yeraltı zenginlikler ve coğrafi terimler ile ilgili sözler:

1.6.1. Köy, kasaba vb. yerleşim yerleri ile ilgili kelimeler: *аул* (aul) “köy, küçük yerleşim birimi” (<Tat. *agıl*); *кишлак* (kişlak) “Orta Asya ve Türkistan’da küçük yerleşik birimi” (<Özb. *kişlak*); *кош* (koş) “göçebelerin geçici yerleşim yeri” (<Çag. *koş*); *күрөнь* (kuren’) “köy, yerleşim birimi” (<Çag. *küren*); *улус* (ulus) “göçebelerin konaklama yeri, oba, köy” (<Tk. *ulus*); *юрт* (yurt) “yaşanılan yer” (<Tk. *yurt*)...

1.6.2. Dere, ark, tepe vb. coğrafi terimler: *арык* (arık) “ark” (<Tk. *arık*); *байрак* (bayrak) “yar, dere” (<Tk. *bayır*); *балчуг* (balçug) “kil, killi çamur, balçık, bataklık” (<Tk. *balçık*); *баткак* (batkak) “dere, gölün dibindeki yoğun çamur, kil” (<Çag., Tat., Kırg. *batkak*); *күрган* (kurgan) “tepe” (<Tk. *kurgan*); *култык* (kultık) “körfez, koy” (<Tk. *kutluk*); *овраг* (ovrag) “yar, dere” (<Çuv. *varak*); *сырт* (sırt) “tepe, sırt” (<Tk., Alt., Tat., Kaz. *sırt*); *такыр* (takır) “Orta Asya çöllerinde killi düz yer” (<Tkm. *takır*); *ярок* (yarok) “yar, dere” (<Tk., Tat. *yaruk*)...

1.6.3. Orman vb. coğrafi terimler: *тайга* (tayga) “sıkı, geçilmez orman” (<Yak. *tayga*); *урема* (urema) “subasar orman ve dere kenarı çalılık” (<Tat. *ereme*); *урман* (urman) “iğneyaprak ormanı” (<Tk. *urman*)...

1.6.4. Doğa olayları: *буран/бүрүя* (buran/burya) “buran, kar fırtınası” (<Tk. *boran/buran*); *пурга* (purga) “buran, kar fırtınası” (<Alt. *purga*); *сель* (sel’) “sel, çamurlu sel” (<Tk., Tat., Kırg. *sel*); *туман* (tuman) “sis” (<Tk. *tuman*); *ураган* (uragan) “buran, şiddetli rüzgar”; *чичер* (çiçer) “karla karışık yağmurlu soğuk hava” (<Tat. *çeçü-*)...

1.6.5. Değerli taşlar ile ilgili kelimeler: *алмаз* (almaz) “değerli bir taş, elmas” (<Tk. *elmas*); *бирюза* (birüza) “değerli bir taş, firuze” (<Tk. *firuze*); *бисер* (biser) “değerli bir taş, inci” (<Tk. *büsre*); *жемчуг* (jemçug) “değerli bir taş, inci” (<Tk. *yeñçu*); *изумруд* (izumrud) “değerli bir taş, zümrüt” (<Tk. *zümrüt*); *лал* (lal) “değerli bir taş, yakut” (<Tk. *lal*); *яшма* (yaşma) “kuvars çeşidi” (<Tk. *yeşim*); *яхонт* (yahont) “yakutun eski adı” (<Tk., Tat. *yakut*)...

1.6.6. Yeraltı zenginlikler ile ilgili olan kelimeler: *булат* (bulat) “kılıç demiri, pulat” (<Tk. *pulat*); *катран* (katran) “gaz yağı ile sindirilmiş toprak, dağ zifti” (<Tk. *katran*); *мазут* (mazut) “mazot” (<Tk. *mazut*); *нефть* (neft’) “petrol, gaz yağı” (<Tk. *neft*)...

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

1.7. Bitki adları ile ilgili kelimeler:

1.7.1. Sebze adları: *арбуз* (arbuz) “karpuz; kavun; kabak” (<Tk., Tat. *karpuz*); *бадран* (badran) “salatalık” (<Kırg. *badıran*); *баклажан* (baklajan) “patlıcan” (<Tat. *badıcan*, Az. *badrijan*); *кавун* (kavun) “karpuz” (<Tk. *kavun*); *кабак/кабачок* (kabak/ kabaçok) “kabak” (<Tk., Tat. *kabak*); *кочан* (koçan) “lahana koçanı” (<Tk. *koçan*); *лимон* (limon) “limon” (<Tk. *limon*)...

1.7.2. Meyve adları: *айва* (ayva) “ayva” (<Tat. *ayva*, Az. *heyva*); *алыча/лыча* (alıça/lıça) “bir çeşit yabancı erik” (<Tk. *alıça*, Vaşk. *alıça*, Özb. *olça*); *арча/ардыш* (arça/ardış) “ardıç” (<Tk., Az., Tat. *ardıç*); *бергамот* (bergamot) “bit armut türü” (<Tk. *beg armudu*); *вишня* (vişnya) “vişne” (<Tk. *vişne*); *инжир* (inçir) “incir” (<Tk., Tat. *incir*, Az., Çag. *encir*); *сабза* (sabza) “bir çeşit üzüm” (<Tk. *sebze*); *тут* (tut) “dut” (<Çag., Tk., Az. *dut/tut*); *урюк* (urük) “kayısı” (<Tk. *erik*, Uyg. *erük*)...

1.7.3. Bakliyat, baharat ve kuruyemişler: *бадма* (badma) “badem” (<Tk. *badem*); *булгур* (bulgur) “bulgur” (<Tk. *bulgur*); *бурчак* (burçak) “bir tür mercimek” (<Tk., Tkm. *burçak*); *изюм* (izüm) “kurutulmuş üzüm” (<Tk., Az., Tat. *üzüm*); *курлук* (kurluk) “bir çeşit bitki, yabancı Arnavut darısı” (<Tat. *kırlaç*); *курага* (kuraga) “kayısı kurusu” (<Tk. *kuru*, Özb. *kuraga*); *фисташка* (fistaşka) “fıstık” (<Tk. *fıstık*); *фундук* (funduk) “fındık” (<Tk. *fındık*); *човдар/чалдар* (çovdar/çaldar) “çavdar” (<Tk. *çavdar*); *шафран* (şafiran) “safran” (<Tk. *safaran*); *шептала* (şeptala) “kurutulmuş çekirdekli kayısı veya şeftali” (<Tk. *şeftali*, Az. *şaftalı*, Tkm. *şeptalı*)...

1.7.4. İlaç yapımında ve dokumacılıkta kullanılan bitkiler: *евшан* (yevşan) “ilaç yapımında kullanılan bir tür bitki, yavşan” (<Tk. *yavşan*); *калган* (kalgan) “ilaç yapımında kullanılan bir tür bitki” (<Tk. *kalkan*); *кенаф* (kenaf) “dokumacılıkta kullanılan bir tür mevsimlik bitki” (<Özb. *kenaf*, Az. *kenaf*); *кендырь* (kendir) “bir tür bitki, kendir” (<Tk., Alt., Uyg., Özb. *kandır*); *сабур* (sabur) “ilaç yapımında kullanılan bir tür bitki, sarısabır” (<Tk. *sabır*)...

1.7.5. Ağaç türleri: *караган* (karagan) “bir tür ağaç, akasyanın bir türü” (<Kırg., *karagan*, Özb. *koragan*); *карагач* (karagaç) “bir tür ağaç” (<Tk. *kara+ağaç*); *кизил* (kizil) “ekşi kırmızı meyveli küçük ağaç” (<Tk. *kizil*); *сумах* (sumah) “sumak ağacı” (<Tk. *sumak*); *тutowник* (tutovnik) “dut ağacı” (<Çag., Tk., Az. *dut/tut*); *хурма* (hurma) “hurma ağacı” (<Tk., Az. *hurma*); *чилига* (çiliga) “sarı akasya” (<Kaz., Kırg. *şilik*); *чинар* (çinar) “çınar ağacı” (<Tk. *çınar*)...

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008

1.8. Hayvan adları ve hayvanlarla ilgili kelimeler:

1.8.1. At cinsleri ve evcil hayvanlar: *аргамак* (argamak) "iri ve değerli bir cins Asya atı" (Tat. *argamak*); *баран* (baran) "koyun" (<Tat., Başk. *beren*); *бахмат* (bahmat) "kısa boylu at" (<Tat. *nahn* + *at*); *битюз* (bitüg) "beygir" (<Çag. bitü); *бузай* (bugay) "damızlık tosun" (<Tk. *buga*); *буланый* (bulanıy) "atın rengi, kula (donlu)" (<Tat. *bulan*); *ишак* (ışak) "eşek" (<Çag., Az., Tat. *eşek*); *караковий* (karakoviy) "koyu doru" (<Tk. *kara*); *лошадь* (loşad') "at" (<Tat. (*a*)*laşa* + *at*); *маштак* (maştak) "küçük at" (<Tk. *metsek*); *мерин* (merin) "sünnet edilmiş at" (<Tk. <Moğ. *mori(n)*); *табун* (tabun) "at sürüsü, yıldı" (<Tat. *tabun*); *тарпан* (tarpan) "Kırgız steplerinin yabani atı" (Kırg., Kaz. *tarpan*); *тулпар* (tulpar) "savaşçının atı" (Kaz., Kırg. *tulpar*); *чалый* (çalıy) "demir kır donlu" (<Tk. *çal*)...

1.8.2. Yabani hayvanlar: *архар/аргали* (arhar/argali) "Kamçatka'da bulunan bir tür yabani kuzu, koyun" (<Çag., Kaz. *argali*); *бабр* (babr) "kaplanın bir cinsi" (<Tk. *babr*); *бабук* (babuk) "bir tür tavşan" (<Tk. *baybak*); *байбак* (baybak) "dağ sıçanı, köstebek" (<Tat. *baybak*); *барс* (bars) "pars" (<Tat. *bars*); *барсук* (barsuk) "vahşi bir hayvan" (<Tk. *borsuk*); *бирюк* (birük) "kurt" (<Tat. *büre*, Tk. *börü*); *бурундук* (burunduk) "bit tür hayvan" (<Tk. *burunduk*); *газель* (gazel) "bir tür geyik" (<Az. *gezal*); *джейран* (ceyran) "bir tür geyik" (<Alt. *jeren*); *кабан* (kaban) "yabani domuz" (<Tat. *kaban*); *кулан* (kulan) "yabani eşek" (<Tk. *kulan*); *мамона* (mamona) "maymun" (<Az. *meymun*, Tat., Kaz. *maymıl*); *марал* (maral) "maral" (<Tk. *maral*); *сайгак* (saygak) "bir geyik türü" (<Tk. *saydak*); *сурок* (surok) "tarla faresi" (<Kaz. *suur*, Çuv. *sever*, Tat. *serke*); *тушкан* (tuşkan) "tavşan" (<Tk., Az. *tavşan*)...

1.8.3. Balık adları: *аргаи* (argaş) "bir tür balık" (<Tat. *argan*); *бакла* (bakla) "bir tür balık" (<Tk., Tat. *bakla*); *баламут* (balamut) "bir tür balık" (<Tk. *palamut*); *камса* (kamsa) "bir tür balık, hamsi" (<Tk. *hamsi*); *карась* (karas') "bir çeşit balık" (<Tk. *kara+sırt*); *карасьрт* (karasırt) "bir çeşit balık" (<Tk. *karası*); *сазан* (sazan) "bir tür balık" (<Tk. *sazan*); *тарань* (taran') "bir tür balık" (<Kaz. *tran*)...

1.8.4. Kuş adları: *беркут* (berkut) "bir tür vahşi kuş" (<Tk. *bürküt*); *карга* (karga) "karga" (<Tk., Tat. *karga*); *кукушка* (kukuşka) "guguk kuşu" (<Kaz. *kökök*)...

1.9. Beslenme ile ilgili kelimeler

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/7 Fall 2008

1.9.1. Yemek ile ilgili kelimeler: *балык* (balık) “büyük kırmızı balığın tuzlanmış ve kurutulmuş sırt kısmı” (<Tk. *balık*); *бекмес* (bekmes) “pekmez” (<Tk. *pekmez*); *бешбармак* (beşbarmak) “Başkurt, Kırgız ve Kazaklarda beş parmakla yenilen bir tür hamurlu, etli yemek” (<Tat. *beş+barmak*); *каймак* (kaymak) “kaymak” (<Tk. *каймак*); *калач* (kalaç) “kilit şeklinde pişirilmiş buğday ekmeği” (<Tk. *kol+açık*); *кебаб* (kebab) “şiş kebab” (<Tk., Az., Tat. *kebab*); *кишмиш* (kişmiş) “çekirdeksiz üzüm” (<Tk., Tat. *kişmiş*); *коврига* (kovriğa) “bir çeşit ekmeği” (<Tk. *gevrek*); *колбаса* (kolbasa) “salam” (<Tk. *kol+basa*); *курмач* (kurmaç) “kavrulmuş buğday veya arpa” (<Tk. *kavırmaç*); *пахлава* (pahlava) “baklava” (<Az. *pahlava*, Tk. *baklava*); *пилав* (pilav) “pilav” (<Tk. *pilav*); *пирог* (pirog) “turta” (<Tk. *börek*); *салма* (salma) “erişmeli bir tür yemek” (<Tat. *salma*); *сюзьма* (süz’ma) “süzme yoğurt” (<Az. *süzme*); *торак* (torak) “pişirilmiş ekşimiş süt” (<Tk. *torak*); *тукмачи* (tukmaçi) “erişmeli bir tür yemek” (<Tk. *tukmaç*); *халва* (havla) “helva” (<Tk., Az. *helva*, Tkm. *havla*, Tat. *elbe*, Kırg. *alba*); *чебурек* (çeburek) “çiğbörek” (<Tk. *çiğbörek*); *чурек* (çurek) “çörek, bir ekmeği türü, pide” (<Tk. *çörek*); *шашлык* (şaşlık) “şiş kebab” (<Tk. *şişlik*)...

1.9.2. İçecek ile ilgili kelimeler: *айран* (ayran) “ayran” (<Tk., Kaz., Uyg., Alt... *ayran*); *арака* (araka) “pirinç rakısı, arak” (<Tk. *rakı*, Kaz., Özb. *arak*, Başk. *arakı*); *брага* (braga) “evde yapılan bir çeşit bira” (<Çuv. *peraka*); *буза* (buza) “az alkollü bir tür içki” (<Tk. *boza*); *гашиш* (gaşış) “esrar, haşhaş” (<Tk. *haşhaş*); *кумыс* (kumıs) “mayalanmış at sütü” (<Kaz., Nog., Kırg., Tat. *kımız*); *нашатыр* (naşatır) “nişadır” (<Az., Tk. *nişadır*); *сирка* (sirka) “üzüm sirkesi” (<Tk., Tat., Uyg. *sirke*); *чихир* (çihir) “evde yapılan tam mayalanmamış kırmızı şarap” (<Tk. *çakır*, Az. *çahır*); *шербет* (şerbet) “şerbet” (<Tk. *şerbet*)...

1.10. Dini terimlerle ilgili kelimeler:

1. 11. Аллах (Allah) “Müslümanların Tanrısı” (<Tk., Az. *Allah*, Başk., Kaz., Tat... *Alla*); **басурман** (basurman) “Müslüman’a samimiyetsizce verilen ad” (Kırg. *busurman*); **гяур** (gyaur) “Müslümanlarda Müslüman olmayan kimse, başka dine inanan” (<Tk. *gavur*); **дөрвиш** (derviş) “derviş” (<Tk., Tat. *derviş*); **джин** (cin) “cin, şeytan” (<Tk., Tat. *cin*, Kaz. *jin*); **див** (div) “dev, kötü ruh” (<Tk. *dev*); **имам** (imam) “imam” (<Tk. *imam*); **мечеть** (meçat) “cami, mescit” (<Tk. *mescit*); **минарет/ минара** (minaret/minara) “minare” (<Tk. *minare*); **мулла** (mulla) “imam, molla” (<Tk., Tkm. *molla*); **муфти** (mufti) “müftü” (<Tk., Az., Tat. *müfti*); **намаз** (namaz) “namaz” (<Tk. *namaz*); **пери** (peri) “peri”

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008

(<Tat. *peri*); **рамазан** (ramazan) “Müslümanların takviminin 9. ayı” (<Tk. *ramazan*); **ураза** (uraza) “oruç” (<Tk. *oruç*, Başk., Tat. *uraza*, Kırg. *orozo*); **шайтан** (şaytan) “şeytan” (<Tk., Kaz., Kırg., Tat. *şaytan*); **шеһх** (şeyh) “imamın en üst mertebesi, bir unvan” (<Tk., Az. *şeyh*, Kırg. *şayık*)...

2. Gramatik Yapı Alıntıları: Bin beş yüzyıldan fazla bir ilişki sonucunda gramer konusunda etkileşimin olmaması söz konusu bile olmaz. Türkçeden Rusçaya sadece kelime alıntıları değil, aynı zamanda morfolojik alıntılar da yapılmıştır. Bazı kelimeler, Türkçeden olduğu gibi, ekleriyle birlikte alınmıştır, bazı kelimeler de birleşik kelime şeklinde Rusçaya yerleşmiştir. Rusçada, Türkçe kökenli kelimelere Rusça ekler getirilerek yeni kelimeler de türetilmiştir.

2.1. Yapımlık Alıntılar:

2.1.1. -lık/-lik/-luk/-lük: Türkçenin kavram eki olan, araç, yer ve meslek adları yapmak için kullanılan bu ek, Rusçada bazı kelimelerde karşımıza çıkmaktadır: **архалук** (arhaluk) “Ruslarda bir çeşit kısa palto veya pardösü” (<Tk. *arka+lık*); **базлук/ базлык/ бузлук** (bazluk/bazlık/buzluk) “buzun üzerinde yürüyebilmek için ayakkabının altına bağlanan bir tür nal” (<Tk., Tat., Tkm., Az. *buz+luk*); **башлык** “külâh” (<Tat. *baş+lık*); **бутурлык** (buturluk) “atının bacaklarındaki zırhlı giyim, savaşçının bacağında ve yanlarındaki üç uzun plak” (<Tat. *baltır+lık*); **емурлук** (yemurluk) “kapüşonlu yağmurluk” (<Tk. *yağmur+luk*); **курлук/курлык/кирлик** (kurluk/kurlık/kirlik) “arpara benzer bir tür bitki” (<Tat. *kur-luk*); **пашлык** (paşalık) “paşa tarafından yönetilen bölge” (<Tk. *paşa+lık*); **тузлук** (tuzluk) “havyar ve balık turşusunu yapmakta kullanılan tuzlu su” (<Tk., Tat. *tuz+luk*); **шашлык** (şaşlık) “şiş kebab” (<Tk. *şiş+lik*); **шлык** (şlık) “şapka, kalpak” (<Tk. *baş+lık*)...

2.1.2. -щик (şçik): Rusçada, Türkçe kökenli kelimelere Rusça -щик getirilerek meslek, uğraş adları yapılmaktadır: **бакалея** (bakaleya) “bakkaliye” (<Tk. *bakkal*) > **бакалей+щик** (bakaleysşik) “bakkal”; **караул** (karaul) (<Çag. *karaul* “nöbetçi”) > **карауль+щик** (karaul’şik) “nöbetçi”; **майдан** (maydan) (<Tk., Tat. *maydan* “meydan”) > **майдан+щик** (maydanşik) “kumar evi çalıştıran”; **пай** (pay) (<Tk. *pay*) > **пайщик** (payşik) “payidar”; **табун** (tabun) (<Tat. *tabun* “yıllık”) > **табун+щик** (tabunşik); **ям** (yam) (<Tk. *yam* “posta istasyonu, yerleşim birimi”) > **ям+щик** (yamşik) “postacı”...

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008

2.1.3. -ка (ka), -чик (çik), -чок (çok), -ик (ik): Rusçada küçültme eki olarak kullanılan bu ekler, Türkçe kökenli kelimelere de getirilerek kullanılmaktadır: **амбар** (ambar) “ambar, buğdayı saklamak için yapılan depo” (<Çag., Tat. *ambar*) > **амбарчик** (ambarçik); **архалук** (arhaluk) “Ruslarda bir çeşit kısa palto veya pardösü” (<Tk. *arka+luk*) > **архалучок** (arhaluçok); **кайма** (kayma) “bir şeyin ucuna dikilen süs, ekstrafor” (<Tat. *keyme*) > **каемка** (kayomka); **лачуга** (laçuga) “gecekondu, baraka” (<Tk. *alaçuk*) > **лачужка** (laçujka); **тесьма** (tes'ma) “kurdele” (<Tat., Tkm., Kırg. *tasma*) > **тесемка** (tesyomka); **тулуп** (tulup) “gocuk” (<Tat. *tolup*, Başk. *tolop*, Kırg. *tulup*) > **тулупчик** (tulupçik); **чулан** (çulan) “evin içinde yapılan kiler” (<Tat., Tkm. *çolan*, Başk. *solan*) > **чуланчик** (çulançik)...

2.1.4. -ый (uy), -ой (oy), -ный (ny), -ая (ya)...: Rusçada Türkçe kökenli kelimelere sıfat yapan ekler getirilerek türetilen sıfatların sayısı da oldukça fazladır: **изумруд** (izumrud) “değerli bir taş, zümrüt” (<Tk *zümrüt*) > **изумрудный** (izumrudny); **атлас** (atlas) “atlas, kumaş adı” (<Tat., Kaz., Nog., Başk., Özb. *atlas*) > **атласный** (atlasny); **чугун** (çugun) “font, dökme demir” (<Tk. *çövgen*, Az. *çugun*, Tat. *çüyen*) > **чугунный** (çugunny); **жемчуг** (jemçug) “değerli bir taş, inci” (<Tk. *yeñçi*) > **жемчужная** (jemçujnaya); **туман** (tuman) “sis” (<Tk. *tuman*) > **туманный** (tumanny); **шафран** “safra” (<Tk. *safaran*) > **шафранное** (şafranno)...

2.2. Çekimlik Alıntılar:

2.2.1. Fiilleştirmeler: Rusçada, Türkçe kökenli kelimelere Rusça isim-fiil ekleri getirilerek Türkçe kelimelerden mastar yapılmaktadır. Türkçeden Rusçaya geçmiş bütün sözlük birimleri, ister kök ister türemiş olsun, ister fiil ister isim olsun, Rusçanın **-ать, -ить, -еть** ekleriyle fiilleştirilebilir: **алашитъ** (alaşit') “gürültü yapmak, tartışmak” (<Kaz. *alaş* “tüm Kazak halkı silâhına davet”); **алыритъ** (alirit') “üçkâğıtçılık yapmak” (<Rus. alır <Kaz. alğır “alabilen, almak isteyen”); **ашатъ** “yemek yemek (<Tk. aş “yemek”), **казакатъ** (kazakat') “kaz gibi bağırarak; boş boş konuşmak” (<Tat. kaz “kaz”); **караулитъ** (karaulit') “nöbet tutmak” (<Çag. *karaul* “nöbetçi”); **каслатъся** (kaslat'sya) “göç etmek” (<Tk. *kışla, kışlak* “kışlak”); **кекатъ** (kekat') “kekelemek” (<Tk. *keke*); **кочеватъ** (koçevat') “göç etmek” (<Çag., Uyg. *köç* “göç”), **кошелятъ** (koşelyat') “yüklemek, bir şeyi bir şeyin üstüne koymak” (<Tk. *koşla* “atı yüklemek”); **сектатъ** (sektat') “yerinde oturmamak, yürürmek,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008

koşuşmak” (<Çag. *sek-* “sekmek”), *талашиться* “telaşlanmak” (<Tk, Tat. *talaş* “telaş”)...

2.2.2. Birleşik Fiiller: Rusçaya Türkçeden pek çok birleşik kelime de girmiştir: *аксакал* (aksakal) “ihtiyar, reis, aksakal” (<Kaz. *ak+sakal*); *баберек/байберек* (baberek/bayberek) “kalın ipek kumaş” (<Kaz. *bay* + Çağ. *berek*); *бахмат* (bahmat) “kısa boylu at” (<Tat. *nahn* + *at*); *бешибармак* “Başkurt, Kırgız ve Kazaklarda beş parmakla yenilen bir tür hamurlu, etli yemek” (<Tat. *beş+barmak*); *карагач* “bir tür ağaç” (<Tk. *kara+ağaç*); *карась* “bir çeşit balık” (<Tk. *kara+sırt*); *кафтан* (kaftan) “genellikle çuhadan dikilmiş bir tür erkek üst giysi” (<Tat. *kap+ton*); *лошадь* (loşad) “at” (<Tat. *(a)laşa* + *at*); *штаны* (ştanı) “pantolon” (<Tk. *iç+ton*); *товарищ* (tovariş) “paydaş, ortak; arkadaş” (<Tk. *davar+eş*)...

III. Sonuç

Türk dilinin Rus dili ile ilişkileri erken dönemlerde başlamış, asırlar boyu devam etmiş ve günümüzde de ilişkiler devam etmektedir. Rus dilindeki Türkçe kelimeler, Türk-Rus halklarının geniş ve çok yönlü ilişkiler neticesinde yazılı ve sözlü dilin aracılığıyla girmiştir. Bu alıntılar, medeniyetin geniş sahalarına ait olan çeşitli terimlerden ibarettir. Rus dilindeki Türk menşeli kelimeler, bu dilin zorunlu işlek birimleri haline gelerek onun söz varlığının önemli bir bölümünü oluşturmaktadırlar. Bu kelimeler, Rus diline girerken bu dilin fonetik ve morfolojik hususiyetlerine göre kullanım görmüş ve tarihi süreç içerisinde dilin ahengiyle, dildeki değişimleri ile değişik şekillere bürünmüşlerdir. Sözcüklerin içinde gövdesi Türkçe olup Rusça fonetiğine göre uyarlanmış veya ekle türetilmiş olanlar artık dikkat çekmediğinden Rusça sözlük olarak kabul edilmektedir. Ele aldığımız sözlükte kelime sayısı 1500’ün üzerinde olsa da bize göre Rusçadaki Türkçe kelimelerin sayısı çok daha fazladır. Bu konuda etimoloji çalışmaları derinleştirilerek esas rakamlar ortaya konulmalıdır. Unutulmamalıdır ki Türkler, tarihi süreç içinde geniş coğrafyaya dağılmış, farklı halklarla iletişim içinde bulunmuşlardır. Bunun sonucu olarak bir taraftan çevrelerindeki toplumlardan etkilenirken bir taraftan onları etkilemişlerdir. Bu etkilerin günümüzde de sürdüğü görülmektedir.

KISALTMALAR:

Alt.	: Altay Türkçesi
Az.	: Azerbaycan Türkçesi
Başk.	: Başkurt Türkçesi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

Çag.	: Çağatayca
Fr.	: Fransızca
Kaz.	: Kazak Türkçesi
Kırg.	: Kırgız Türkçesi
Kum.	: Kumuk Türkçesi
Moğ.	: Moğolca
Nog.	: Nogay Türkçesi
Özb.	: Özbek Türkçesi
Rus.	: Rusça
Tat.	: Tatar Türkçesi
Tk.	: Türkçe
Tkm.	: Türkmen Türkçesi
Uyg.	: Uygur Türkçesi
Yak.	: Yakut Türkçesi

KAYNAKÇA:

- BASKAKOV N.A. (1985). **Тюркская лексика в "Слове о полку Игореве"**, Москва: Наука.
- BAYAT F. (2008). **Orta Türkçe Sözlük**, İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- BAYAT F. ALİYEVA ESEN M. (2008). **Eski Türkçe Sözlük**, İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- GÜRSOY-NASKALİ E., DURANLI M. (1999). **Altayca-Türkçe Sözlük**, Ankara: TDK Yayınları.
- DOBRODOMOV, İ. G. (1967); "Некоторые вопросы изучения тюркизмов в русском языке", **Вопросы лексики и грамматики русского языка**, Москва: Наука.
- GANIYEV F. vd. (1997). **Tatarca-Türkçe Sözlük I-II**, Kazan: İnsan Neşriyatı.
- KARAAĞAÇ G. (2002). **Dil, Tarih ve İnsan**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- V. Lefke Edebiyat Buluşması, Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi, 29-30 Nisan 2004.** (Haz. G. Karaağaç), Ankara: Akçağ Yayınları.
- LESSİNG Ferdinand G. (2003). **Moğolca-Türkçe Sözlük I-II**, (Çev. G. Karaağaç), Ankara: TDK Yayınları.
- NECİP E.N. (1995). **Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü**, (Çev. İ. Kurban), Ankara: TDK Yayınları.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 3/7 Fall 2008*

Rusça-Türkçe Sözlük (1972). Sovetskaya Entsiklopediya Yayınevi, Moskva.

ŞİPOVA E. N. (1976). **Словарь тюркизов в русском языке**, Alma-Ata: Наука.

TEKLELİ M. (2006). **Rus Dilinde Türk Sözlere**, Bakı: Nurlan Neşriyat-Poligrafiya Merkezi.

YUDAHİN K.K. (1988). **Kırgız Sözlüğü I-II**, (Çev. A. Taymas), Ankara: TDK Yayınları.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 3/7 Fall 2008